બાળ સંરક્ષણ નીતિ

પ્રસ્તાવના

નવસર્જન એક સ્વૈચ્છિક સંસ્થા (એન.જી.ઓ) છે. તે બાળકોના કલ્યાણને ધ્યાનમાં રાખી કામ કરે છે. નવસર્જન સુરત શહેરની ઝૂંપડપટ્ટીના વંચિત બાળકો સાથે કામ કરે છે.

સંસ્થા મને છે કે : "જો કોઈ બાળક નબળું હોય તો સમાજ નબળો રહેશે અને અંતે દેશ નબળો થશે."

નવસર્જનનું મિશન છે કે વંચિત સમાજના બાળકો જે મુશ્કેલ પરિસ્થિતિમાં જીવે છે તેમને પ્રાથમિક શિક્ષણ જાગૃતિ અને સન્માન સાથે આજીવિકા સાથેનું અધિકાર ભર્યું જીવન પ્રદાન કરવાનું છે.

નવસર્જનનો અભિગમ એ અર્થમાં જુદું છે કે તે તેના માતાપિતાની જવાબદારી લે છે. પોતાની વિવિધ દરમ્યાનગીરી દ્વારા બાળકો આત્મનિર્ભર ન બને ત્યાં સુધી તેને સર્વાંગી ટેકો પૂરો પાડવાનો પ્રયત્ન કરે છે. (સામાજિક, આર્થિક અને આર્થિક રીતે)

નવસર્જન તેના દ્રષ્ટિકોણ અને પ્રતિબદ્ધતા સાથે એ હકીકતથી સંમત છે કે બાળકોનો ઘણી વખત દુરુપયોગ અને શોષણ થતું હોય છે. આ વિષય અંગે નવસર્જન અત્યંત સંવેદનશીલ છે અને બાળકો અને તેમના અધિકારોની સુરક્ષા અને સલામતીને ટોચનું પ્રાધાન્ય આપે છે. નવસર્જન આ પ્રવૃત્તિ માટે યુનાઈટેડ નેશન્સ ચાર્ટર ઑફ ધ રાઇટ્સ ઓફ ધ ચાઇલ્ડ (યુએનસીસીસી) ને ધ્યાનમાં રાખીને માર્ગદર્શક સિદ્ધાંત પ્રદાન કરે છે જેમાં અન્ય રાષ્ટ્રોની જેમ ભારત પણ એક સહી કરનાર દેશ છે.

નવસર્જન બાળકને શોષણ, ઉપેક્ષા, જાતીય અને શારિરીક દુર્વ્યવહારથી રક્ષણ આપવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે. આજ પ્રતિબદ્ધતાથી કાર્ય કરવામાં આવે તે માટે નવસર્જને બાળ સુરક્ષા નીતિની રચના કરી છે. સંસ્થાના વિવિધ કાર્યક્રમોમાં બાળકો સીધી રીતે જેમના સમ્પર્કમાં આવે છે તેવા સંસ્થાના સ્ટાફ, સ્વયંસેવકો, બાહ્ય (સમુદાય), ભાગીદારો, અને પ્રાયોજકો દ્વારા બાળકોના સંભવિત દુરુપયોગ અને શોષણથી સુરક્ષિત રાખવાનો છે. આ માટે નવસર્જન સમુદાય અને કુટુંબમાં બાળ સંરક્ષણ અંગે જાગૃતિ લાવવા અને વધારવાની હિમાયત કરે છે.

નવસર્જન દ્વારા માત્ર પોતાની જ ફિલસૂફી, મિશન અને વિઝન તેમજ ચાઈલ્ડ પ્રોટેક્શન તરફના પોતાના અભિગમની જ નહિ પરંતુ, દેશના કાયદાનું પણ પાલન થાય તે રીતે આ નીતિની રચના કરવામાં આવેલ છે.

વ્યાખ્યાઓ:

૧. કિશોર ન્યાય અધિનિયમ અનુસાર બાળક એટલે ૧૮ વર્ષથી નાની ઉંમરની કોઈ પણ વ્યક્તિ.

૨. બાળકનો દુરુપયોગ જેમકે, શારીરિક દુર્વ્યવહાર, ભાવનાત્મક દુર્વ્યવહાર , જાતીય દુર્વ્યવહાર અને શોષણ, ઉપેક્ષા, અથવા એવું કોઈ પણ કાર્ય જેમાં બાળકના શોષણની અથવા બાળકને નુકસાન પહોંચવાની સંભાવના રહેલી હોય. કિશોર ન્યાય અધિનિયમ અને બાળ અધિકાર સંરક્ષણ અધિનિયમ મુજબ બાળ દુર્વ્યવહાર ઇરાદાપૂર્વકનું કાર્ય હોઈ શકે છે અથવા તે બાળકને નુકસાન પહોંચાડવાના કાર્યમાં નિષ્ફળ રહ્યા હોઈ શકે છે.

૩. ચાઇલ્ડ પ્રોટેક્શન બાળકોને કોઈ ઇરાદાપૂર્વક અથવા અન્ય કોઈ નુકસાનથી રક્ષણ આપે છે અને નીતિ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવતી જવાબદારીઓ, પગલાં અને પ્રવૃત્તિઓનું પાલન કરવામાં આવે છે.

બાળ સંરક્ષણ નીતિ :

બાળ સુરક્ષા નીતિ નવસર્જન સાથે કામ કરતા અથવા તેનાથી સંકળાયેલા દરેક વ્યક્તિને લાગુ પડે છે.

- તમામ સ્ટાફ સભ્યો અને રિસોર્સ વ્યક્તિઓ, મુખ્ય મથક, ફિલ્ડમાં કામ કરનાર અથવા અન્યત્ર પ્રોજેક્ટ સાથે સંકળાયેલા સભ્યો બધાને જ આ નીતિ લાગુ પડશે.
- અન્ય સભ્યો, બોર્ડના સભ્યો, વિદ્યાર્થી, સ્વયંસેવકો, સમુદાયના સ્વયંસેવકો, ઠેકેદારો અને અન્ય જે નવસર્જન દ્વારા બાળકો સાથે સંપર્કમાં આવે છે
- મહેમાનો / મુલાકાતીઓ- દાતાઓ, પત્રકાર, મીડિયા, સંશોધક, વગેરે જે નવસર્જન સાથે રોજગારની કોઈ પ્રવૃત્તિ અથવા અભ્યાસક્રમ દ્વારા બાળકો સાથે સંપર્કમાં આવે છે.

અમલીકરણ દિશાનિર્દેશો

જાગરૂકતા કાર્યક્રમ:

૧. બાળકોના રક્ષણ માટે કાયદાઓ પર નિયમિત જાગરૂકતા કાર્યક્રમ ગોઠવો, દા.ત. પોસ્કો એક્ટ, (સામાજીક નેતાઓ, ફિલ્ડ સ્વયંસેવકો, વિદ્યાર્થી સ્વયંસેવકોમાં બાળ અધિકારોની સમજ,)

૨. બાળ સંરક્ષણ પ્રોગ્રામ અંતર્ગત કામ કરનાર પ્રોજેક્ટ સ્ટાફને વિશેષ તાલીમ આપવી.

કાર્યક્રમ દરમિયાનગીરીઓ:

૧. અધિકારો-આધારિત અભિગમ સાથે દરમ્યાનગીરીની ડિઝાઇન - જરૂરિયાતોનો જવાબ આપવો, બાળકોને સંવેદનશીલ બનાવવા અને સશક્ત બનાવવા, તેમને અવાજ ઉઠાવવાની હિમ્મત આપવી.

૨. બાળ અધિકારો અને જાતિના મુદ્દાઓ પર સમુદાયમાં હિમાયતી કાર્યક્રમ કરવા અને તેને દરમ્યાનગીરી માટેનું મુખ્ય અંગ ગણવું.

૩. સમુદાયની મહિલાઓ અને માતાઓને જાગૃત કરવા જોઈએ જેથી તેઓ પોતે તેમજ તેમના પતિ અને ઘરના અન્ય સભ્યોને બાળકો પ્રત્યે જવાબદાર બનાવી શકે જેથી બાળકોનું શોષણ અટકાવી શકાય.

૪. બાળક અને તેના પરિવારને યોગ્ય માર્ગદર્શન મળી શકે તેની માટે કાઉન્સીલરની ભૂમિકા મહત્વની હોય છે.

અનુપાલન પદ્ધતિ

૧. પૃષ્ઠભૂમિ ચકાસણી, ભૂતકાળનો અનુભવ અને યોગ્યતા, શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં રસ અને બાળકોને શિક્ષણ આપવાની મહત્ત્વની બાબતો ધ્યાનમાં રાખીને, આવશ્યક લાયકાત ધરાવતા ઉમેદવારો ઉપરાંત આખરે ભરતી - પૂર્ણ સમય અથવા પાર્ટ ટાઇમ સ્ટાફ અથવા નવસર્જનના કરાર આધારિત સ્ટાફ, શિક્ષકો, સમુદાયના સ્વયંસેવકો, ઇન્ટર્નસ, સલાહકારો વગેરેની નિમણૂંક કરતા પહેલા સમાન ચકાસણી કરવામાં આવે છે. બધા વ્યક્તિને નવસર્જન નીતિ વિશે જાણ કરવામાં આવશે અને તમામ સ્ટાફને નીતિનું પાલન કરવું પડશે.

૨. નવસર્જનના ડિરેક્ટરની સંપૂર્ણ દેખરેખ હેઠળ પ્રોગ્રામ કોઓર્ડિનેટર, ઝુંબેશો (અભિયાન) અને એડવોકેસીનો સ્ટાફ, સમુદાયના સભ્યો (માતા-પિતા)ને સામેલ કરીને સંસ્થામાં બાળ સંરક્ષણ સમિતિ (CPC) ની સ્થાપના કરવી.

૩. પોલીસ અને હોસ્પિટલ અને એસએમસી (SMC) જેવી સ્થાનિક સત્તાવાળાઓ સાથે જરૂરી કાર્યાત્મક જોડાણો કરવા.

૪. બાળકોના અધિકારો સાથે અસરકારક રીતે વ્યવહાર કરવા માટે પ્રોત્સાહન પૂરું પાડવા અને કોઈપણ પ્રકારનાં શોષણ અને દુરૂપયોગથી રક્ષણ કરવામાં મદદ કરવા માટે, પ્રોજેક્ટમાં બાળકો સાથે કામ કરતા સ્ટાફ સભ્યોની ક્ષમતા વધે તેવા ટ્રેનીંગ પ્રોગ્રામનું નિર્માણ કરવું.

૫. નવસર્જનની ફિલસૂફી, મિશન અને દ્રષ્ટિ સાથે કાર્ય કરવામાં આવે છે કે નહિ તે સુનિશ્ચિત કરવા સ્ટાફના પ્રદર્શન અને આચરણની દેખરેખ રાખવી.

૬. બધા કર્મચારીઓ - સ્ટાફ, સ્વયંસેવકો, ઇન્ટર્ન, સલાહકારો, મુલાકાતીઓ અથવા બીજું કોઈ – નવસર્જન સાથે જોડાયેલ વ્યક્તિ બાળક સાથે એકલા સમય વિતાવશે નહીં, અથવા બાળકને અયોગ્ય રીતે સ્પર્શ કરશે નહીં અથવા બાળકને અસુરક્ષિત લાગે તેવી કોઈ વર્તણુક કરશે નહિ. અથવા બાળકને કોઈપણ પ્રકારની શારીરિક દુર્વ્યવહાર અથવા માનસિક યાતનામાંથી પસાર ન થવું પડે તેનું ધ્યાન રાખવાનું રહેશે.

૭. બાળકો માત્ર સાંભળવા જ નહીં પરંતુ તેમની ચિંતાઓ અને સમસ્યાઓ કહે તે માટે પણ પ્રોત્સાહન આપવું જોઈએ. બધા સ્ટાફ, સ્વયંસેવકો અને જે કોઈ પણ બાળકો સાથે સંપર્કમાં આવે છે તેમને આ બાબત સુનિશ્ચિત કરવી આવશ્યક છે. દરેક સ્ટાફ સભ્યો તેમજ બાળકો સાથે સંકલિત વ્યક્તિઓએ ધ્યાન રાખવું કે, બાળક સાથેની તેમની ક્રિયાપ્રતિક્રિયા મૈત્રીપૂર્ણ અને યોગ્ય હોય.

૮. નવસર્જનના કર્મચારી અથવા કોઈ પણ વ્યક્તિ કોઈ કરાર અથવા સ્વૈચ્છિક સેવા દ્વારા નવસર્જન સાથે જોડાયેલ હોય તેમણે પોતાને ત્યાં બાળકોને કામે ન રાખવા.

ફરિયાદો / આરોપો સંભાળવા

૧. સમુદાયમાં અમલમાં આવતા કોઈપણ કાર્યક્રમમાં બાળકો (દુરુપયોગ) સાથે દુર્વ્યવહારની ઘટના સંબંધિત કોઈપણ ફરિયાદ તરત જ પ્રોગ્રામ કોઓર્ડિનેટરને જાણ કરવામાં આવશે. અને જો જરૂર હોય તો સૌ પ્રથમ, પીડિતોને તબીબી સંભાળની સુવિધા આપવામાં આવશે.

૨. આગળ જો જરૂર હોય તો સંપૂર્ણ નિષ્પક્ષ તપાસ હાથ ધરે અથવા જો જરૂર હોય તો, પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ (એફઆઈઆર) દાખલ કરવી અને યોગ્ય કાનૂની પ્રક્રિયા અને કાર્યવાહી માટે સ્થાનિક પોલીસ તરફથી મદદ લેવી.

૩. નવસર્જનના સંબંધિત સ્ટાફ, માતાપિતા અને પીડિત (બાળક) ને નૈતિક ટેકો આપશે અને જો જરૂર હોય તો; સ્થાનિક પોલીસ સ્ટેશન પર પ્રથમ માહિતી રિપોર્ટ (એફઆઈઆર) ફાઇલ કરવામાં મદદ કરે છે.

૪. પ્રોગ્રામ કોઓર્ડિનેટરની નવસર્જનના નિયામક (ડાયરેક્ટર)ને તરત જ બાળ દુર્વ્યવહારની ઘટનાની જાણ કરવાની જવાબદારી છે, જે પછી યોગ્ય સંવેદનશીલતા અને ગોપનીયતા સાથે કેસને લગતી યોગ્ય કાનૂની સહાય શરૂ કરશે.

૫. જો ખોટું કામ કરનાર વ્યક્તિ નવસર્જનનો કોઈ સ્ટાફ સભ્ય અથવા નવસર્જન સાથે સંકળાયેલો વ્યક્તિ હશે તો તેની જાણ ડીરેક્ટર ને કરવામાં આવશે તેમજ તાત્કાલિક અસર હેઠળ સસ્પેન્ડ કરવામાં આવશે. સર્વ પ્રથમ નવસર્જન દ્વારા તપાસ હાથ ધરવામાં આવશે અને જો જરૂરિયાત

જણાય તો સરકારી અધિકારીઓની મદદ લેવામાં આવશે. આરોપ લગાવેલ વ્યક્તિ નિર્દોષ સાબિત થાય પછી જ ફરીથી નવસર્જનમાં કાર્ય કરી શકશે.

૬. બાળક જયારે દુર્વ્યવહારનો ભોગ બને છે, તેના કરતાં વધુ માનસિક રીતે દુઃ ખી થઈ જાય છે જે ખૂબ જ આઘાતજનક છે અને મન પર ઊંડા ઘા છોડી દે છે. બાળકમાં વારંવાર વિરોધાભાસી લાગણીઓ હોય છે જેમ કે મૂંઝવણ, ડર, ગુસ્સો, શરમ, ડિપ્રેશન. આનાથી આત્મવિશ્વાસનો અભાવ અને આત્મસન્માન ઓછું થઈ શકે છે. આવી ઉથલપાથલ પછીથી જીવનમાં ગંભીર અસર થઈ શકે છે. સંભવતઃ, વ્યવસાયિક, અસરકારક પરામર્શ સાથે યોગ્ય વ્યક્તિગત સંભાળ મહત્વપૂર્ણ છે અને તે પ્રદાન કરવી આવશ્યક છે.

નીતિ મુદ્દાઓ

૧. ભારત સરકારના શિક્ષણના અધિકાર (આરટીઈ) કાયદાના પાલન અનુસાર, સ્થાનિક સમુદાયના સ્વયંસેવકોને સુરતમાં સ્થાનિક શાળા સ્કૂલ મેનેજમેન્ટ કમિટી (એસએમસી) માં સમાવવામાં આવ્યા છે. તેથી નવસર્જન જાહેર નીતિમાં સંબંધિત ફેરફારોને પ્રભાવિત કરવાનો પ્રયાસ કરે છે જે બાળ અધિકારોને મજબૂત કરશે અને સરકારી અધિકારીઓના વિવિધ સ્તરો દ્વારા બાળકોને રક્ષણ આપશે.

૨. તે જ્ઞાન અને અનુભવો (શ્રેષ્ઠ પ્રયાસો) વહેંચવા માટે સમાન વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓ સાથે નેટવર્ક કરશે અને સહયોગ કરશે; અને બાળકોના રક્ષણ પર બાળકોની સહભાગિતામાં બાળકોની સહભાગિતાને પ્રોત્સાહન આપવા અ માટે સમર્થન અભિયાનને ટેકો આપે છે.

૩. નવસર્જનએ સુનિશ્ચિત કરશે કે બાળકો પરના તમામ સાહિત્ય, દસ્તાવેજો અને સામગ્રીઓમાં ચિત્રો અને સ્લોગન અપમાનજનક અને ગરીબી તેમજ દુઃખનું વ્યાપારીકરણ થતું હોય તેવા ન હોય.

૪. નવસર્જન બાળકો વિશેની માહિતી ગુપ્ત રાખવા માટે પ્રતિબદ્ધ છે.
 બાળ દુર્વ્યવહારની ઘટનાઓ અને બાળકની ઓળખ ગોપનીય રહેશે જેને સાચવીને રાખવામાં આવશે. આવી કોઈ ઘટના વિશેની માહિતી, લોકોને ત્યારે જ જણાવવામાં આવશે જયારે નવસર્જન દ્વારા રચિત ચાઈલ્ડ પ્રોટેક્શન કમિટી દ્વારા એને જરૂરી માનવામાં આવે અને તેમાં પણ એ ધ્યાન રાખવામાં આવશે કે માહિતીમાં પણ બાળકને લગતી માહિતી ગોપનીય રાખવામાં આવશે તેમજ મીડિયામાં પણ માહિતી લીક ના થાય તેની ખાતરી રાખવામાં આવશે.

બાળ સંરક્ષણ સમિતિ (સી.પી.સી.) - નવસર્જન

નવસર્જન રચિત ચાઈલ્ડ પ્રોટેક્શન કમિટીમાં નીચેના સભ્યો હશે:

ફાધર આઈઝેક રુમાઓ	(ડાયરેક્ટર નવસર્જન ટ્રસ્ટ) – અધ્યક્ષ
શ્રીમાન સમીર મેકવાન	(પ્રોજેક્ટ કૉઓર્ડીનેટર) – મેમ્બર
એડવોકેટ પ્રતિક શર્મા	(કાનૂની સલાહકાર) – મેમ્બર
શ્રીમતી પુષ્પાબેન મેકવાન	(પ્રોજેક્ટ કૉઓર્ડીનેટર)
શ્રીમતી સુનીતાબેન પાનપાટીલ	(સમુદાય પ્રતિનિધિ)
શ્રીમાન	(પિતા)
શ્રીમતી	(માતા)
કુમાર/કુમારી	(બાળકોના પ્રતિનિધિ)

અથવા નવસર્જનના ડાયરેક્ટર દ્વારા યોગ્ય માનવામાં આવે તેવી કોઈપણ અન્ય વ્યક્તિ

પ્રતિજ્ઞા

હું નીચે હસ્તાક્ષર કરનાર શ્રી/શ્રીમતી ____________________________ ઉંમર _____વર્ષ ,
રહેઠાણ ____ખાતે રહું છુ.
અને નવસર્જનમાં ________________ તરીકે કામ કરું છુ.
હું મારી શપથ દ્વારા જાહેર કરું છુ કે મે નવસર્જનની બાળસંરક્ષણ નીતિને વાંચી છે, સમજી છે અને સ્વીકારી છે. હું મારા રોજબરોજના કામકાજમાં આ નીતિ દસ્તાવેજમાં ઉલ્લેખિત તમામ નિયમો અને શરતોનું પાલન કરવાની ખાતરી આપું છુ.

તારીખ .... સહી ....